

Küre Ulucamii'nin minberi

açıklıklı birer pencere görülür. Son cemaat yerindeki ahşap korkuluklar ilk yapımdan kalmıştır.

Harim, geniş ve yüksek tutulan orta aksta kare kesitli dört pâyeye oturan sivri kemerlerin taşıdığı, prizmatik üçgenlerle geçişi sağlanan sekizgen kasnaklı üç kubbeyle örtülüdür. Mihrap önündeki ve kuzeydeki kubbenin kasnakları da prizmatik üçgenlerle dolguludur. Orta aksın iki yanında bulunan alanlar daha alçak tutulmuş olup düz örtülüdür. Çift sıra pencerelerle aydınlanan harimde alt sıra pencereler sivri kemerli alınlıklı ve dikdörtgen açıklıklı, üst sıra pencereler yuvarlak kemerli açıklıklıdır. Harimin kuzeyinde yer alan ve geç dönemde yenilenmiş olan ahşap mahfile iki yandan merdivenle ulaşmaktadır. Yanlarda taş konsollara, ortada dört sütuna oturan mahfil öne doğru bir çıkma yapmaktadır. Beş kenarlı bir niş biçiminde düzenlenen mihrap, nisbetleri bozuk ve oldukça sivri bir yaşmak kemerine sahiptir. Mihrap nişinin üstünde yıldızdan gelişen girift bir kompozisyon bulunmaktadır. Mihrabın solunda değişik levhalarla meydana gelen bir çini düzenleme görülür. Yazılı, geometrik ve bitkisel süslemeli çini karoların yanı sıra ortada asıl kompozisyonu oluşturan Kâbe tasvirli panolar almaktadır. Üzerindeki kitâbeden

çinilerin 1087 (1676) yılında Hüseyin Çelebi b. el-Hâc Mustafa Küreci tarafından Nakkaş Müstecabzâde Süleyman Eşreffî'ye yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Ahşap minberin kapısı ve doğu cephesi zengin bir işçiliğe sahiptir. Dilimli kemerli köşk kısmı ve batı cephesi süslemesizdir. Geometrik süslemelerin esas alındığı minberde bitkisel süslemeler ve yazı da bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli kapı açıklığı üzerinde ortası yazılı, etrafı bitkisel dekorlu yüksek bir tepelik vardır. Kapının önünde beş kenarlı, dilimli kemerli ve rûmî süslemeli bir tabure ilk basamağı oluşturmaktadır. Kapı kanatları ve çevresi geometrik düzende ele alınmıştır. Dörde bölümlenmiş kanatlarda üstten ikinci sırada kitâbe görülmekte, kapı bingisi üzerinde de bitkisel süslemeler ve mühr-i Süleyman bulunmaktadır. Yan aynada farklı yıldızlardan oluşan geometrik kompozisyonlar, ortadaki panonun etrafında kıvrık dallı rûmîli bir bordür yer almaktadır. Üstteki üçgen bölümün ortasında tepelikteki yazının bir benzeri mevcuttur. Dilimli kemerli geçiş açıklığının etrafında ve üzerinde rûmîli kompozisyon devam etmektedir. Üstte iki satır halinde düzenlenmiş bir kitâbe vardır. Yapının batı köşesinde beden duvarı üzerinde yükselen minareye harimin içinden ulaşılmaktadır. Kesme taştan olan minare kare kaide üzerinde silindirik gövdeli, tek şerefeli ve kurşun külâhlıdır. Pabuçluktaki prizmatik üçgenler üzerinde bir silme, şerefe altında mukarnas dolgu, geometrik bordür ve iri bir kaval silme bulunmakta, korkuluklarda yıldızlardan meydana gelen bir düzenleme görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Behcet, *Kastamonu Âsâr-ı Kadimesi*, İstanbul 1341, s. 81; Ahmet Gökoğlu, *Paphlagonia-Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*, Kastamonu 1952, s. 235-238; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisi IV*, s. 808-813; Sedat Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, İstanbul 2008, s. 108-116.

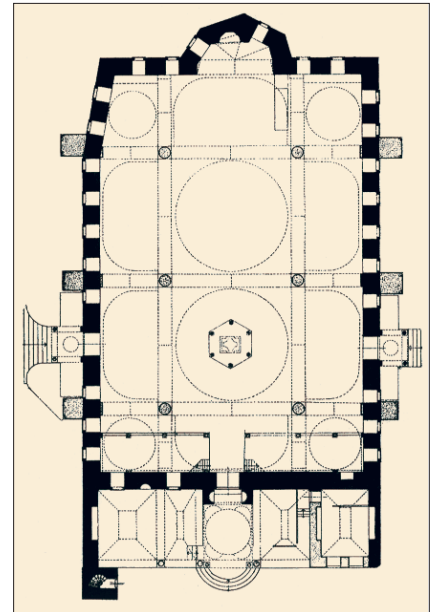
AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

Kütahya Ulucamii. Kütahya şehir merkezindeki Gazikemal mahallesinde Vâcidiye Medresesi'yle (Kütahya Müzesi) II. Yâkub Çelebi İmaret Mescidi (Eski Vahîd Paşa İl Halk Kütüphanesi) arasında yer almaktadır. Yapının inşaa tarihi kesin şekilde bilinmemekle birlikte arşiv kayıtları, onarım kitâbeleri ve çeşitli kaynaklar ışığında ilk inşasının Yıldırım Bayezid devrinde (1389-1402) gerçekleştirildiği kabul edilmekte, Fâtih Sultan Mehmed devrinde düzenlenen vakfiyesinden yapının Ankara Sa-

vaşı'ndan (1402) sonra Yıldırım Bayezid'in oğlu Mûsâ Çelebi tarafından 813'te (1410) tamamlatıldığı anlaşılmaktadır. Eserin *Kütahya Evkaf Defteri*'nde Yıldırım Bayezid Han Camii adıyla vakıf kaydına rastlanmaktadır. İnşaa kitâbesi bulunmayan camide dördü onarım kitâbesi olmak üzere altı adet kitâbe mevcuttur. Yapının en eski kitâbesi minare kaidesindeki 961 (1554) tarihli onarım kitâbesidir ve minarenin camiye ilâve edildiği bilgisini içermektedir. Evliya Çelebi *Seyahatnâme*'de caminin bu dönemde Mimar Sinan tarafından tamir edildiğini belirtmektedir. Cami 1805, 1808 ve 1812 yıllarında onarım geçirmiş, yapı son şeklini II. Abdülhamid döneminde gerçekleştirilen onarım sırasında almıştır. 1888'de başlayıp 1893'te tamamlanan bu büyük onarım sırasında duvarlar temellere kadar yıkılıp yeniden kesme taştan yapılmıştır. Aizanoi Antik kentinden (Çavdarhisar) getirilen sütunlar ve mermer plakalar yapıda kullanılmış ve cami kubbeli şekilde yeniden inşa edilmiştir. Ulucami 1961 ve 1962'de basit onarımlar geçirmiştir.

Cami, ortalama 45 x 25 metrelik bir oturma alanıyla Kütahya'nın en geniş iç hacmine sahip camisidir. Bugünkü haliyle dikdörtgen şeklindeki harim mekânı iki büyük merkezî kubbe, altı yarım kubbe ve köşelerde dört küçük kubbeden meydana

Kütahya Ulucamii'nin planı

ULUCAMI

na gelen bir üst örtü sistemine sahiptir. Kuzeyinde beş bölümlü son cemaat yeri vardır. Doğu, batı ve kuzey cephelerinde üç adet girişi bulunan cami avlusuz olup kuzeydoğu köşesinde bir minaresi mevcuttur. Güney ve batısını kaplayan geniş hazîre yakın zamanda kaldırılmış, çevre duvarı içine alınmış boş bir alan haline getirilmiştir. Doğu ve batı cephe düzenleri yapının doğusundaki Vâcidiye Medresesi'ne temas etmemesi için atılan pah dışında simetrik bir düzen gösterir. Her iki cephe iki sıra pencere düzenine sahiptir ve dışarıdan üçer payanda ile desteklenmiştir. Bu cephelerdeki yan girişler baldaken formunda tasarımları ile vurgulanmıştır. Mihrap duvarında da iki sıra pencere düzeni görülmektedir. Mihrap nişi çokgen bir cephe ve piramidal örtüsüyle dışardan algılanabilmektedir. Caminin son cemaat yerinin batı tarafındaki bir bölümü XIX. yüzyılda kapatılarak Vahid Paşa Kütüphanesi şeklinde düzenlenmiştir. Bu kütüphane ile birlikte son cemaat yeri dört mermer sütunla beş birime ayrılmıştır. Ortada bir kubbe, yanlarda birbirine eşit olmayan aynalı tonozların örttüğü son cemaat yeri XIX. yüzyılda camekânla kapatılmıştır. Yapının sivri kemerli cümle kapısı üzerinde iki onarım kitâbesi yer almaktadır. Kubbeler, yarım kubbeler, mihrabın piramidal örtüsü ve payandaların nihayetlendiği kuleciklerin külâhları kurşun kaplıdır. Kubbe kasnaklarının yuvarlak kemer-

Kütahya
Ulucamii

li küçük pencereleri vardır. Yarım kubbeler ise kubbe eteğinde dalgali bir hatla nihayetlenmektedir. Düzgün kesme taşla inşa edilen yapıda örtü sistemi ve minarede tuğla malzeme kullanılmıştır.

Evliya Çelebi *Seyahatnâme*'sinde yapıdan ağaç direkli bir cami olarak bahsetmektedir. Bugün dikdörtgen harim mekânı, yüksek kaideler üzerinde iki sıradan maydana gelen altı mermer sütunla üç sahna ayrılmaktadır. Mihrap eksenindeki sahin yan sahinlere göre daha geniş, kemer açıklıkları ise daha yüksek tutulmuştur. Bu haliyle caminin harim mekânı geniş, aydınlık ve ferah bir etkiye sahiptir. Sütun başlıkları sade ve yastıklıdır. Kemerler iki renkli olup kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Camide üç kapının eksenlerinin kesişme noktasında bir şadırvan yer almakta, şadırvanın üzerinde altı sütunla taşınan bir müezzin mahfili yükselmektedir. Harim mekânının kuzey duvarında ise boydan boya mermer sütunlarla taşınan mahfil katı bulunmaktadır. Mihrap, yapının ekseninden kible yönüne konumlanma prensibi gereğince kısmen sola konumlandırılmıştır. Üçgen bir alınlıkla taçlandırılan mermer mihrap mukarnas dolgulu bir kavsaraya sahiptir ve iki yandan silindirik sütunçelerle sınırlanmıştır. Kavsaranın iki yanında dönemin beğenisine göre perde motifli kalem işleri dikkat çekmektedir. Mihrabın sağındaki ahşap minber künde-kârî tekniğinde geometrik bir kompozisyona sahiptir ve XV. yüzyıla ait olabileceği düşünülmektedir. Caminin süsleme programında özellikle üst örtü ve pencere çevrelerinde yoğunlaşan kalem işleri dikkat çekmekte, genellikle bitkisel motiflerden meydana gelen kalem işleri devrin dekorasyon anlayışını yansıtmaktadır. Kütahya'nın önem-

li çini üretim merkezlerinden birini teşkil etmesine rağmen ulucamide mihrabın sağındaki dört karodan oluşan Kâbe tasvirli çini kompozisyonu dışında çini kullanılmaması dikkat çekicidir.

BİBLİYOGRAFYA :

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 107-108; Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisi I*, s. 509-514; Ara Altun, "Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi", *Kütahya: Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan*, İstanbul 1981-82, s. 199-203; A. Osman Uysal, *Gemiyanoğulları Beyliği'nin Mimari Eserleri* (doktora tezi, 1990), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 64-73; *Kütahya '98* (haz. Sadık Ölçen – M. Ali Toroğlu), İzmir 1998, s. 36-37; Cevdet Dadaş v.dğr., *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kütahya Vakıfları*, Kütahya 2000, II/2, s. 371; Mim Kemâl Öke v.dğr., *Tarihin Tanıklığında Evliya Çelebi'nin Kütahyası (Belgeler)*, İstanbul 2006, s. 66.

FATMA KUŞ

Kütahya Ulucamii'nin harim kısmından bir görünüş

Malatya Ulucamii. Eski Malatya şehri merkezinde (bugün Battalgazi ilçesi) yer alan cami Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad tarafından 621'de (1224) yaptırılmıştır. Yapımından kısa bir süre sonra başlayan tamir ve müdahaleler sonucu caminin planı ve mimarisinde değişiklikler meydana gelmiştir. 645 (1247) ve 672 (1273-74) yıllarında yapıya esaslı müdahalelerde bulunulmuş ve kuzeyine bir bölüm eklenmiştir. XIV. yüzyılın sonu ile XV. yüzyılın başlarında cami çevresinde "kaysâriye" denilen bir çarşının inşa edildiği anlaşılmaktadır. 1902'de tekrar onarım gören yapı uzun süre bakımsız ve harap durumda kalmış, son olarak 1960'lı ve 1980'li yıllarda tamir edilmiştir.

Bugünkü yapıda tuğladan olan kısımlar ilk camiden kalmış, taşla yapılan bölümler daha sonraki devirlerde ele alınmıştır. Dikine dikdörtgen bir avlu ile bu avlunun güneyinde yer alan ve avluya bü-